

O PŮVODU DVOU „BAROKNÍCH“ SOCH

František R. VÁCLAVÍK

Následující studie si klade za cíl přinést nové informace, které korigují dosavadní hodnocení několika uměleckých památek Pardubic a okolí. Bezprostředním podmětem pro její sepsání se pro nás stal objev dvou naprosto totožných plastik. První socha se nachází na nároží pseudorenesanční „Kamenné vily“¹⁾ v Pardubicích a druhá je umístěna v mělké nárožní nise na zvonici u kostela Nanebevzetí Panny Marie v 12 km vzdálených Vejvanovicích. Studium a srovnáváním pramenů se nám nakonec podařilo ozřejmit jejich „příbuzenský vztah“, jejich původ a autorství.

V obou případech se jedná o sochu světce v životní velikosti. Postava je štíhlá, stojí v mírném kontrastu zvýrazněném splyvavou, jemně rozevlátou draperií. Pravici má ve zbožném gestu přiloženou na hrudi, levicí lehce přidržuje o bok opřenou knihu. Na hlavě mírně nakloněné vpravo má kardinálský klobouk, jehož štrápece splyvají volně na ramena. Podlouhlý obličej umocňuje zvlněný plnovous. Přes zdánlivě barokní pojetí působí socha zklidněle. Typově odpovídá socha sv. Jeronýmovi.

Socha svatého Jeronýma na „Kamenné vile“ je součástí bohaté plastické výzdoby provedené pardubickým sochařem Miloslavem Bašem. Vlastním ideovým tvůrcem celého pojetí vily a její výzdoby je však architekt Bóža Dvořák.

Ten byl po úspěšném zakončení České techniky a krátkém pobytu na Vídeňské akademii výtvarných umění jmenován v roce 1898 do úřadu konzervátora Komise pro zbádání a zachování památek pro okresy Pardubice, Litomyšl, Vysoké Mýto, Lanškroun a Poličku. Při poměrně četných obnovách a přestavbách sakrálních i profánních staveb uplatňoval své stavitelské znalosti a invenci architekta, takže svým způsobem někdy přesá-

1) Bulharská ul. č.p. 144.

hoval skutečné povinnosti konzervátora. Snad právě proto byl po neshodě s centrálním památkovým úřadem ve Vídni v roce 1914 svého úřadu zbaven.

Ve své funkci často jednal a spolupracoval s ordinariátem v Hradci Králové, jmenovitě s tehdejšími rektory Biskupského semináře a pozdějším konzervátorem P. Hugo Doskočillem. Možná právě on seznámil B. Dvořáka s tehdejšími královéhradeckými biskupy Josefem Doubravou,²⁾ milovníkem starého i nového umění a znalcem církevních památek, se kterým udržoval přátelské styky až do biskupovy smrti v roce 1921.

Toto osudové setkání obdobně smýšlejících osobností, vedlo k myšlence výstavby tzv. „Kamenné vily“, jako odpočinkového, ale i reprezentativního sídla biskupa Doubravy. Stavba byla započata v roce 1913. Vila měla být „apoteózou, prostředkem heroizace stavebníka za jeho života a budoucím muzeem“.³⁾ K tomu tedy celá stavební koncepce i výzdoba exteriéru a interiéru směřovala.

Bohužel však nikdy nedošlo k naplnění záměru zadavatele i stavitele. Světová válka, následně bytová krize a předčasná smrt biskupa Doubravy v roce 1921 přiměla B. Dvořáka z původních plánů ustoupit a vilu nakonec za nevýhodných podmínek prodat.

B. Dvořák od počátku celou výzdobu s biskupem konzultoval.⁴⁾ Není však předmětem této studie se jí podrobně věnovat. Důležité pro nás je, že autorem, který realizoval plastickou výzdobu vily, se stal akademický sochař Miloslav Baše.

Miloslav Baše pochází z Peček, kde se narodil v roce 1887.⁵⁾ Po dokončení sochařské školy v Hořicích studoval na Akademii výtvarných umění v Krakově v sochařském ateliéru prof. Laszeckého. Po stipendijním pobytu ve Florencii a cestě „na zkušenou“ po Německu usídlil natrvalo v Pardubicích.

Počátek spolupráce s Bózou Dvořákem spadá do roku 1912. Jednou z prvních společných prací se stala pseudogotická dostavba kostela sv. Mikuláše v Proseči, kde M. Baše realizoval přestavbu hlavního oltáře. Dále spolupracovali na nerealizovaném návrhu na novou „kašnu vodohospodářů“ na náměstí v Přelouči.⁶⁾

2) Ordinářem 1903-1921.

3) Bažant, J.: Pražské vily pod křídly mílka (Eseje o české renesanci druhé poloviny 19. století), Praha 1994, str. 66-67.

4) Svědectví p. Marie Macháčkové - vnučky B. Dvořáka.

5) Toman, P.: Nový slovník čsl. výtvarných umělců, I. díl A-K, Praha 1947, str. 42.

6) Vlastní deník a kopiář B. Dvořáka z let 1910-1954, v soukromém majetku, velkoformátový sešit v hnědé kožené vazbě, dále pro zjednodušení jen „Hnědá kniha“, zápis č. 158 z 10. 8. 1912, zápis č. 9 z 27. 1. 1915.

V roce 1915 byl odveden na východní frontu, kde byl zajat. Koncem války vstoupil do Čs. legií a v roce 1920 se pěšky navrátil do Pardubic.⁷⁾ O rok později si otevřel ve „vile u zastávky“ umělecký ateliér⁸⁾ a ve stejnou dobu se oženil s dcerou B. Dvořáka. Tím byl umocněn jejich profesní vztah.

Baše v průběhu dvacátých let realizoval velké množství štukatérských a sochařských zakázek většinou pro architekturu. Je autorem i velké řady terakotových karikatur a charakterových studií pardubických měšťanů. Účastnil se řady soutěží (Smetanův pomník v Pardubicích, pomník Arnošta z Pardubic pro kostel sv. Bartoloměje tamtéž atd.).

Na Kamenné vile počal M. Baše pracovat jistě už před válkou. Využil zde svoji „expresionistickou erudici“, nejpatrnější v pojetí reliéfu na plášti budovy. Socha sv. Jeronýma, usazená na „čestném místě“ na nároží dvou pohledových průčelí vily, lehce z jeho rukopisu vybočuje, nicméně ne natolik, aby bylo na první pohled patrné, zda je původním Bašovým dílem či odlitkem nějakého barokního originálu.

Vznik sochy je tedy datován počátkem stavby v roce 1913 a jejím kolaudováním v roce 1921, potažmo rokem 1923, kdy byla vila úplně dokončena.⁹⁾

Vejsvanovice byly patronátní obcí knížat Kinských. Ti zde v 18. stol. vybudovali hospodářský dvůr a v roce 1724 nechal Štěpán Vilém Kinský rozšířit gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie z 14. stol. o nově postavenou loď.¹⁰⁾ V roce 1895 vypracoval F. Schmoranz na zadání Ferdinanda Kinského plán přestavby kostela.¹¹⁾ Malá čtvercová předsíň měla být zbourána a průčelí upraveno reprezentativnějším vchodem. Na severní straně měla být vyvýšena jednoduchá věž se zdvojeným obloukovým oknem. Přestavba byla však nakonec daleko skromnější. Předsíň zůstala a místo velké věže byla pouze vybudována malá pětiboká schodová věž na zpěváckou tribunu. Starý sanktusník byl zbourán a vztyčen nový, kamenný nad oltářem.¹²⁾

7) Ústní výpověď p. M. Macháčkové.

8) Východočeský republikán č. 22, z 27. 5. 1921, str. 4.

9) Životopisná data a informace o stavebních aktivitách B. Dvořáka přebíráme z nestránkované rukopisné verze článku P. Panocha: Bóza Dvořák, Poznámky k životu a tvorbě pardubického architekta pozdního historismu, in: Východočeský sborník historický 9. (v tisku).

10) Poche, E. (edit.): Umělecké památky Čech (dále jen UpČ) IV., Praha 1982, str. 185.

11) OA Chrudim, Pozůstalost Fr. Schmoranze, plány z let 1893-96; OA Chrudim, Farní úřad Vejsvanovice, Farní kronika Vejsvanovic z let 1836-1945, i.č. 600, str. 237.

12) Ibid. str. 237.

